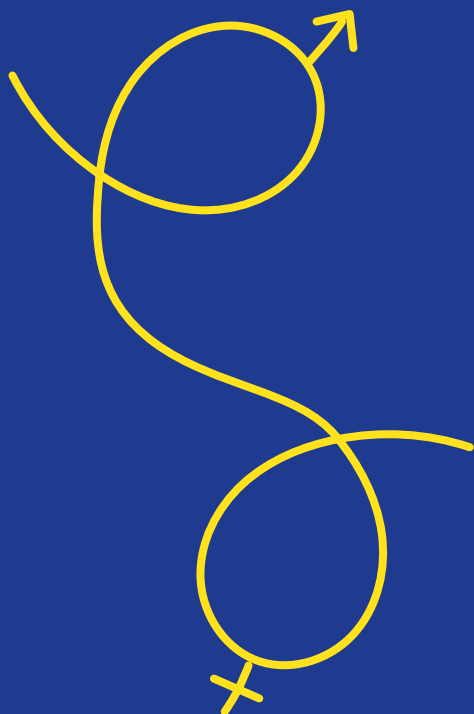

Gids voor **inclusieve communicatie**

Woord vooraf

Om discriminatie te bestrijden en diversiteit te bevorderen, zet het bestuurscomité van de Dienst Diversiteit van Actiris zich al meer dan twintig jaar in voor meer gelijkheid op de Brusselse arbeidsmarkt via diversiteitsplannen en diverse projecten om bedrijven te ondersteunen, zoals het sensibiliseren van arbeidsbemiddelaars, sectorale acties enzovoort.

Steeds meer bedrijven en organisaties die een diversiteitsplan ontwikkelen, willen een inclusieve communicatiestijl hanteren. Met deze gids wil het bestuurscomité op deze vraag inspelen door elementen aan te reiken waarmee iedereen zijn eigen richtlijnen kan ontwikkelen.

Net zoals voor de diversiteitsplannen, is het de bedoeling dat deze gids antwoord biedt op verschillende behoeften. In de gids gaat het over communicatie in brede zin: visuele communicatie, taal, ... Elke organisatie zal er de elementen kunnen uithalen die met haar werkelijkheid overeenstemmen en zal met verschillende werkwijzen kunnen experimenteren. Experimenteren betekent ook af-tasten en creatief zijn.

Inclusief communiceren is meer dan «-ster» aan elk woord toevoegen. Het is vanaf het begin al nadenken over de vele verschillende personen tot wie we ons willen richten op een manier die alle dimensies van hun identiteit respecteert. Dat is iets wat wij zowel jullie, als jullie teams en jullie publiek toewensen.

De Raad voor non-discriminatie en diversiteit (RNDD)

1 Inclusieve communicatie

Inclusieve communicatie kan worden gedefinieerd als een geheel van praktijken en technieken die gericht zijn op een betere vertegenwoordiging van de diversiteit van mensen wat betreft geslacht, huidskleur, leeftijd, handicap, etnische afkomst, sociale achtergrond, beroepsgroep enz.

Taal beïnvloedt tot op zekere hoogte de manier waarop we de wereld waarnemen. De woorden die we elke dag gebruiken, roepen conceptuele frames op die onze visie op sociale groepen of gebeurtenissen vormgeven. Aan zulke frames worden ook positieve of negatieve connotaties en emoties gekoppeld. Migratie presenteren als een *golf* of een *tsunami* is geen neutrale manier om de verplaatsing van mensengroepen aan te duiden. Spreken over de *opwarming van de aarde* roept andere beelden en emoties op dan het woord *klimaatverandering*. De specifieke woorden die we kiezen, dragen bij tot de opbouw van een bepaalde visie op de wereld. Ze stellen ons in staat om groepen te categoriseren, om machtsverhoudingen uit te drukken, om mensen in of uit te sluiten.

In deze gids snijden we het onderwerp van inclusieve communicatie aan door ons te richten op hoe we in teksten kunnen werken aan de eerlijke(re) vertegenwoordiging van mannen en vrouwen. Zoals we het in deze gids zullen zien, zijn er verschillende manieren om dit te doen, afhankelijk van de context van de communicatie, de mensen tot wie men zich richt, de gedeelde kennis enz.

Maar inclusieve communicatie gaat niet alleen over taal. De illustraties bij de teksten die we opstellen, weerspiegelen ook onze perceptie van de wereld en de machtsverhoudingen die tussen verschillende sociale groepen kunnen bestaan. Tekeningen en foto's kunnen stereotypen overbrengen en versterken, vaak onmerkbaar en zonder dat we ons daarvan bewust zijn. Taal en afbeeldingen hebben ook de macht

om mensen in en uit te sluiten, om ze vast te zetten in vaste sociale rolpatronen.

Voor een meer inclusieve communicatie moeten we onder meer de volgende aspecten in de gaten houden:

- afbeeldingen gebruiken van vrouwen en mannen, jong en oud enz.
- mensen afbeelden in activiteiten en rollen die niet stereotiep zijn
- mannen en vrouwen in vergelijkbare statussen afbeelden
- mensen uit etnische minderheden vertegenwoordigen
- kleuren gebruiken die bij het doel passen
- mensen representeren in een verscheidenheid van interacties
- mensen in rollen en functies presenteren die niet systematisch in strijd zijn met onze kennis van de wereld (bv. alleen vrouwen in de bouw)
- een positief beeld overbrengen
- kleding kiezen die diversiteit suggereert
- een verscheidenheid aan activiteiten kiezen
- aandacht hebben voor aspecten die niet direct met mensen te maken hebben (voorwerpen, decor...)
- voornamen kiezen die diversiteit weerspiegelen
- technische uitrusting niet beperken tot mannen en huishoudelijke voorwerpen niet tot vrouwen
- vermijden dat vrouwen systematisch worden geassocieerd met uitvoerende of zorgactiviteiten en mannen met besluitvormings- of managementfuncties
- vrouwen niet systematisch in binnenruimten en mannen in buitenruimten vertegenwoordigen
- ervoor zorgen dat vrouwen niet systematisch in statische, passieve of dromerige houdingen worden afgebeeld en mannen in geconcentreerde, dynamische en zelfverzekerde houdingen
- expliciete dominantieverhoudingen vermijden, zoals staande mannen en zittende vrouwen, mannen die wijzen en vrouwen die kijken, mannen op de voorgrond en vrouwen op de achtergrond

Opgelet! Niet alle visuele communicatie hoeft alle diversiteit van de wereld waarin we leven, weer te geven. Net als het taalgebruik moet ook het beeldmateriaal gericht zijn op het doelpubliek van de publicatie.

Sleutelconcepten

Een **STEREOTYPE** is een vooraf geconstrueerde karakterisering van een sociale groep (mannen, vrouwen, leraren, Arabieren, jongeren, automobilisten...). Het bestaat uit een reeks kenmerken die op een ongedifferentieerde manier worden toegeschreven aan alle individuen die deel uitmaken van deze groep.

Een **CLICHÉ** is een vaste, meestal negatieve, voorstelling van een sociale groep.

Een **VOORoorDEEL** is een oordeel dat iemand al klaar heeft over een andere persoon of een groep, vooraleer hij of zij die persoon of die groep heeft leren kennen.

De termen **GESLACHT** en **SEKSE** worden gebruikt om het onderscheid te maken tussen mannelijke en vrouwelijke wezens op grond van biologische criteria. De term **GENDER** wordt gebruikt om te verwijzen naar de sociale constructie van de seksuele identiteit (mannelijkheid, vrouwelijkheid, non-binariteit), d.w.z. het geheel van rollen, taken, waarden en gedragingen die in een bepaalde samenleving aan mannen en vrouwen worden toegeschreven.

DISCRIMINATIE is de ongelijke (en vaak ongunstige) behandeling van een persoon of een sociale groep op basis van afkomst (racisme), geslacht (seksisme), seksuele geaardheid (homofobie, transfobie), leeftijd (agisme), lichaamsvorm, fysieke of mentale beperkingen, geloof enz.

SEKSISME is een vorm van discriminatie op grond van geslacht. Het wordt gebaseerd op de bewuste of onbewuste perceptie van een hiërarchie van enerzijds 'mannelijke' en anderzijds 'vrouwelijke' rollen, taken en waarden. In deze hiërarchie nemen mannen een dominante positie in. Deze hiërarchisering kan leiden tot vooroordelen, ongelijkheden en sociale onrechtvaardigheden (bron: VRT Diversiteit).

ROLPATRONEN zijn aan vrouwen en mannen toegewezen gedragspatronen, waarin men wordt opgevoed, en waarrond persoonlijke en maatschappelijke verwachtingen bestaan (bron: VRT Diversiteit).

Bronnen: VRT Diversiteit | Diversiteitspraktijk
<https://www.diversiteitspraktijk.be/artikels/hoe-breng-ik-diversiteit-in-beeld>

2 De vervrouwelijking van namen: historische aspecten en wettelijk kader

Spreekt over de vervrouwelijking van beroepsnamen kan de indruk wekken dat het om een recente beweging en een moderne praktijk gaat die de werking van de taal radicaal zou veranderen. Dit is echter niet het geval. In feite worden vrouwelijke namen in het Nederlands al lang gebruikt om naar vrouwen te verwijzen. In oude teksten waren vrouwelijke namen zoals *groentevrouw*, *boerin* of *gravin* gangbaar. In het geval van recentere beroepen werd de vrouwelijke vorm meteen de voor de hand liggende keuze voor vrouwelijke referenten. Het zou eerder vreemd klinken om de termen *leraar* of *verpleger* te gebruiken om vrouwen aan te duiden.

Waarom vervrouwelijken?

In de loop van de 20e eeuw heeft zich een ingrijpende verandering in de samenleving voorgedaan. Tijdens beide wereldoorlogen voerden vrouwen taken uit die traditioneel aan mannen werden voorbehouden. Geleidelijk aan werden studies waarvoor alleen mannen in aanmerking kwamen, opengesteld voor vrouwen en kregen vrouwen toegang tot alle functies en beroepen, zelfs de meest prestigieuze. Het is vanaf dit punt dat er een verandering in de taal plaatsvindt.

Voor al deze functies «bestonden» immers alleen mannelijke woorden, omdat ze ooit alleen door mannen waren bezet. In de wereld van justitie en het leger, of voor verantwoordelijke functies bij de staat of in bedrijven werden alleen mannelijke woorden gebruikt, omdat het

vrouwelijke equivalent eenvoudigweg geen reden van bestaan had: *de dokter, de officier van justitie, de sergeant, de senator, de administrateur...* waren, tot voor kort, alleen mannen.

De eerste vrouwen die deze traditioneel mannelijke posities innamen, eisten zelf hun titels op in de mannelijke vorm. De feministische bewegingen van de jaren zestig streden namelijk voor volledige gelijkheid tussen mannen en vrouwen: gelijk loon, gelijke rechten, toegang tot alle beroepen, enzovoort, zonder enig onderscheid. Deze vrouwen, voor wie het niet van belang was een onderscheid te maken, waren van mening dat hun beroepstitel dezelfde moest zijn als die van hun mannelijke collega's. Het was voor hen irrelevant dat hun geslacht in het kader van hun werk tot uiting kwam: zij waren even bekwaam als mannen en hun titel mocht hen niet van mannen onderscheiden. Het was daarom toen heel gewoon om vormen te vinden zoals *mevrouw de ambassadeur* of *mevrouw de advocaat*. Het prestige dat aan het beroep of functie verbonden was, was een essentieel element van het proces: er bestonden al lang *directrices* van scholen, maar de vrouwen die deze functie bekleedden in een onderneming of in het onderzoek enz. werden doorgaans *directeur* genoemd.

In het begin van de jaren tachtig verscheen in Europa de tweede golf van de feministische beweging, die niet alleen de strijd voor gelijke rechten voortzette, maar ook de erkenning van verschillen eiste. Deze eisen hadden ook implicaties op het taalgebruik, waar het verschil tussen vrouwen en mannen ook gemarkeerd werd door de verspreiding van vrouwelijke vormen. Vanaf dat moment staat het onderwerp van de vervrouwelijking van namen van beroepen, functies en titels centraal, in het bijzonder voor de woorden die ofwel naar prestigieuze beroepen ofwel naar beroepen in zeer mannelijke domeinen verwijzen (*het leger, de bouwwereld* enz.). Het wordt dan steeds gewoner om de vrouwelijke vorm te gebruiken om vrouwen aan te duiden (*redactrice, oppositieleidster, onderneemster*). Het gebruik van dubbele vormen wordt dan ook steeds gangbaarder (bijvoorbeeld *beste lezers en lezeressen, leraars en leraressen ...*). Deze veranderingen in taal hebben als doel om vrouwen zichtbaarder te maken. Het idee hierachter is ook dat een verandering in taal een positieve invloed kan hebben op hoe we de maatschappelijke en sociale verhoudingen waarnemen. Het is tevens een manier om male bias te doen vervagen.

MALE BIAS verwijst naar het verschijnsel dat de mannelijke norm vaak als de standaard wordt beschouwd. In taal wordt male bias weerspiegeld in het feit dat mannelijke aanduidingen als 'neutraal' worden gezien. Er wordt dus vaker vanuit een mannelijke referent geproken en geschreven. Dit is in het bijzonder het geval met beroeps- en functienamen.

Politieke beslissingen

Voor het Nederlands is de situatie enigszins anders dan voor het Frans. In de eerste plaats bestaat er geen wetgeving inzake de vervrouwelijking van de namen van beroep, ambt, graad of titel. Onder impuls van het decreet van de Franse Gemeenschap bestaat er echter een bereidheid om in bepaalde officiële documenten over te gaan tot meer vervrouwelijking. Dit wordt bijvoorbeeld expliciet gesteld in 1995 in de strategische nota van de Vlaamse minister van Gelijke Kansen, Anne Van Asbroeck, waarin zij met klem op het belang van de vervrouwelijking van beroepsnamen wijst om bij te dragen tot een grotere zichtbaarheid van vrouwen in de openbare ruimte. Voor zover bekend is dit echter nooit vertaald in officiële wetgeving.

In 2008 hebben Sabine de Bethune, Nahima Lanjri en Vanessa Matz een wetsvoorstel ingediend bij de Senaat over de vervrouwelijking van beroepsnamen in de medische wereld, dat erin bestond om de term *geneesheer* in ziekenhuisomgevingen te vervangen door de neutralere term *arts*. Dit voorstel is echter nooit door de Senaat goedgekeurd, na de ontbinding van de Kamers in 2010.

De constatering van het gebrek aan wettelijk kader omtrent de vrouwelijking van beroepsnamen wordt gedeeld door de redacteurs van de gids *De genderdimensie in de federale communicatie* (2013: 25): « De vrouwelijking van de namen van beroepen, ambten, graden of titels bestaat veel minder in het Nederlands en er gelden geen specifieke regels in de Vlaamse Gemeenschap. »

In 2019 heeft de Taalunie de werkgroep Genderinclusief Taalgebruik ingesteld. De werkgroep heeft op de website [Taaladvies.net](https://taaladvies.net) een aantal praktische adviezen over genderbewust taalgebruik gepubliceerd (zie <https://taaladvies.net/taal-en-gender-algemeen>). Deze adviezen hebben echter geen wettelijk karakter.

3 Grammaticaal geslacht in het Nederlands

Grammaticaal geslacht (ook genus, woordgeslacht of grammaticaal gender genoemd) is een eigenschap van substantieven. Het Nederlands heeft een driegenerasysteem: de Nederlandse substantieven worden onderverdeeld in drie genuscategorieën, namelijk mannelijk, vrouwelijk en onzijdig.

In tegenstelling tot het Frans komt het onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke substantieven niet tot uiting in de keuze van het lidwoord. Alle onbepaalde substantieven worden voorafgegaan door het lidwoord *een*, terwijl bepaalde substantieven in combinatie voorkomen met *de* of *het*. Mannelijke en vrouwelijke substantieven zijn *de*-woorden (*de wagen* (m), *de vrijheid* (v)). Onzijdige substantieven zijn *het*-woorden (*het spektakel*).

Om te weten of een woord vrouwelijk of mannelijk is, kunnen we het woordenboek raadplegen of de officiële Woordenlijst van de Taalunie (<https://woordenlijst.org>). Sommige vrouwelijke woorden zijn echter herkenbaar aan hun vorm omdat ze met één van de volgende uitgangen eindigen:

- -heid: *de waarheid, de vrijheid*
- -nis: *de kennis, de betekenis*
- -de: *de liefde, de waarde*
- -te: *de diepte, de breedte*
- -ij: *de bakkerij, de maatschappij*
- -ing: *de wandeling, de stichting*
- -ie: *de visie, de filosofie, de politie*
- -iek: *de muziek, de statistiek*
- -ica: *de logica, de informatica*
- -theek: *de apotheek, de bibliotheek*
- -(i)teit: *de universiteit, de kwaliteit*

Het onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke substantieven manifesteert zich in de keuze van persoonlijke voornaamwoorden (*hij/zij, hem/haar*) en bezittelijke voornaamwoorden (*zijn/haar*). Dit is zowel het geval voor persoonsnamen (*Lotte heeft haar laptop meegenomen, zij kan er overal mee werken; Joeri heeft zijn fiets op het station achtergelaten terwijl hij boodschappen doet*) als voor zaaknamen (*De universiteit heeft gisteren haar missieverklaring inzake non-discriminatie online gepubliceerd*).

Het willekeurige karakter van grammaticaal geslacht

Net zoals in het Frans bestaat er geen eenduidig verband tussen biologisch (of natuurlijk) geslacht en grammaticaal geslacht. Het is niet zo dat mannelijke en vrouwelijke substantieven automatisch naar mannelijke en vrouwelijke levende wezens verwijzen en dat onzijdige substantieven voor neutrale voorwerpsnamen worden voorbehouden. Onzijdige substantieven kunnen naar levende wezens verwijzen (*het meisje, het kind, het staatshoofd, het slachtoffer*) terwijl mannelijke en vrouwelijke substantieven ook zaken of voorwerpen kunnen aanduiden (*de stoel (m), de fiets (m), de universiteit (v), de apotheek (v), de maatschappij (v)*). De keuze voor een bepaald grammaticaal geslacht is arbitrair. Dit is het resultaat van een conventie binnen een bepaalde taalgemeenschap. De reden waarom bepaalde zaaknamen mannelijk of vrouwelijk zijn, is eveneens arbitrair. Het heeft niets te maken met de kenmerken van de referent die als mannelijk of vrouwelijk worden beschouwd. Het bewijs hiervan is dat bepaalde begrippen in verschillende talen verschillende grammaticale geslachten hebben. In het Frans zijn *chaise* en *voiture* vrouwelijke substantieven maar in het Nederlands zijn *stoel* en *wagen* mannelijke substantieven.

Het genusonderscheid tussen *de-* en *het-*woorden is in het Nederlands belangrijker dan het onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke substantieven. Hierdoor neigt dit onderscheid te vervagen in de geest van de taalgebruikers. Dit zien we bijvoorbeeld aan het feit dat sommige substantieven, zoals *brochure* of *maand*, een dubbele vorm hebben (mannelijk en vrouwelijk). De vervaging tussen mannelijke en vrouwelijke woorden wordt ook gesuggereerd door het feit dat

de verdeling van *de-*woorden in mannelijke en vrouwelijke substantieven vrij veel variatie vertoont. Zo zijn er geografische verschillen, stillistische verschillen en leeftijdsverschillen. In de gesproken taal worden in Nederland de meeste woorden vrij algemeen als mannelijk behandeld. Dit is minder het geval in Vlaanderen waar een aanzienlijk aantal *de-*woorden ook als vrouwelijk worden behandeld. Vergelijk bijvoorbeeld de zinnen 1(a) en 2(a) met de zinnen 1(b) en 2(b):

1a) *Als de tafel in de weg staat, schuif 'm dan maar opzij.*

1b) *Als de tafel in de weg staat, schuif ze dan maar opzij.*

2a) *Waar heb ik die pan gelaten? O ja, hij staat op de vensterbank.*

2b) *Waar heb ik die pan gelaten? O ja, ze staat op de vensterbank.*

(Deze voorbeelden zijn overgenomen uit de e-ANS)

Deze variatie betreft vooral zaaknamen. Er is binnen de taalgemeenschap meer overeenstemming over het geslacht van persoonsnamen (zie hieronder).

Persoonsnamen

Als ze naar mensen verwijzen, wordt het grammaticaal geslacht van substantieven meestal wel bepaald door het biologisch geslacht van de referenten. Mannelijke en vrouwelijke levende wezens worden doorgaans respectievelijk met mannelijke en vrouwelijke substantieven aangeduid (mannelijk: *de vader, de oom, de bruidegom, de koning, de leraar*; vrouwelijk: *de moeder, de tante, de bruid, de koningin, de lerares*). Een uitzondering hierop zijn de onzijdige persoonsnamen die in de meeste gevallen mannelijke en vrouwelijke referenten kunnen hebben (*het individu, het spook, het slachtoffer, het staatshoofd*) maar in sommige gevallen ook uitsluitend naar vrouwen kunnen verwijzen (*het meisje, het mens*).

Wanneer we naar een bepaalde, duidelijk geïdentificeerde persoon verwijzen, gebruiken we een vrouwelijk woord voor een vrouw (*Lotte is een ervaren lerares*) en een mannelijk woord voor een man (*Joeri is een ervaren leraar*). Dit geldt ook in het meervoud. We gebruiken de vrouwelijke vorm om naar een groep vrouwen te verwijzen (*de caissières moeten vaak overuren presteren*) en de mannelijke vorm om naar

een groep mannen te verwijzen (*de jongens hebben aan een dansspectakel deelgenomen*).

Naast mannelijke en vrouwelijke persoonsnamen bestaan er in het Nederlands gemeenslachtige (of gemeenkunnige) substantieven. Dit zijn substantieven waarvan de mannelijke en vrouwelijke vorm identiek zijn, en dus die naar referenten kunnen verwijzen waarvan het geslacht onbepaald is. Het gaat om woorden zoals *gids*, *persoon*, *arts*, *getuige*. De onzijdige substantieven die naar mensen verwijzen, hebben vaak ook een gemeenslachtige werking (zie bijvoorbeeld *het hoofd*, *het individu*, *het model*, *het kind*).

Specifiek en generiek gebruik van het mannelijk geslacht

In het Nederlands heeft het mannelijk geslacht net zoals in het Frans zowel een **specifiek gebruik** als een **generiek gebruik**.

Volgens het specifieke gebruik verwijzen grammaticaal mannelijke vormen uitsluitend naar mannelijke referenten.

Prostaat­kanker wordt nog vaak te laat gedetecteerd bij Vlamingen.

Er zitten in de tram doorgaans meer reizigers dan reizigsters.

Mijn advocaat heet Bart Bekkers.

Ik heb een afspraak met een student voor zijn verhandeling.

Uit de context kunnen we afleiden dat deze substantieven mannen aanduiden.

Met het **generieke gebruik** van grammaticaal mannelijke vormen kunnen we naar gemengde groepen verwijzen of naar mensen van wie we het geslacht niet kennen. Volgens dit generieke gebruik kan het woord *redacteur* bijvoorbeeld ofwel naar een man ofwel naar een vrouw verwijzen.

De meeste Vlamingen zullen volgende week stemmen.

Reizigers naar Antwerpen moeten in Brussel overstappen.

Een advocaat is verplicht tot geheimhouding.

Elke student moet voor 24 oktober zijn programma laten goedkeuren.

In dit geval begrijpen we op basis van de context en van onze kennis van de wereld dat de mannelijke vorm op een inclusieve manier fungeert. We weten dat in de 21ste eeuw zowel mannen als vrouwen in België stemrecht hebben en dat niet alleen mannelijke studenten hun programma moeten laten goedkeuren.

Deze generieke vorm wordt in het alledaags taalgebruik gehanteerd als we over (groepen) mensen spreken van wie het geslacht onbekend of informatief irrelevant is. Deze vorm moet echter worden vermeden als we specifiek over één of meerdere vrouwen spreken.

Grammaticaal geslacht en kennis van de wereld

«Een man en zijn zoon krijgen een ernstig auto-ongeluk. De vader overlijdt ter plekke. De zoon wordt naar het ziekenhuis gebracht, rechtstreeks de operatiekamer in. De chirurg kijkt naar de jongen en zegt: “Ik kan deze jongen niet opereren, hij is mijn zoon!”

Bron: https://onzetaal.nl/uploads/editor/OnzeTaal_okt2020_de_pous.pdf

Wie bij het lezen van deze ankdote een interpretatieprobleem krijgt, of zich afvraagt hoe de vader zo snel uit de dood is opgestaan, is het slachtoffer van male bias, namelijk het feit dat we bij het gebruik van neutraal bedoelde beroeps- of functienamen vrij spontaan aan een man denken. Deze bias wordt herkend in recente wetenschappelijke studies (zie De Pous 2020 voor een overzicht).

Op basis hiervan wordt geregeld gesteld dat het generieke gebruik van het mannelijk geslacht vrouwen onzichtbaar maakt. Als we spreken over een advocaat die moet worden aangeworven, over directeurs

die over het nieuwe beleid klagen of over vrachtwagenchauffeurs die ontevreden zijn over de stijging van de brandstofprijzen, zullen we ons waarschijnlijk een groep mannen inbeelden, waardoor de mogelijke aanwezigheid van vrouwen aan het oog wordt onttrokken.

Op dezelfde manier is kans groot dat termen als *bediende*, *minister*, *verdachte*, *afdelingshoofd* of *wiskundige* ook een mannelijk beeld oproepen, terwijl al deze woorden gemeenslachtig zijn. Omgekeerd zal het woord *mannequin* (of *model*) sneller met een vrouwelijke referent geassocieerd worden dan met een mannelijke referent.

Deze voorbeelden suggereren dat de precieze rol van het generieke mannelijke geslacht in het activeren van gebiaseerde voorstellingen genuanceerd moet worden en in verband worden gebracht met onze kennis van de wereld. Het blijkt moeilijk te pleiten tegen het generieke bereik van mannelijke zelfstandige naamwoorden zoals *reizigers*, *kiezers*, *voetgangers* of *inwoners*. Het is vandaag de dag namelijk moeilijk te geloven dat deze categorieën uitsluitend uit mannen zouden bestaan. Hetzelfde kan echter niet gezegd worden van zelfstandige naamwoorden die betrekking hebben op beroepen uit de domeinen van de handarbeid (*kraanmachinisten*, *timmerlieden*) of van het leger (*soldaten*, *generaals* enz.) of op machtsposities in de bedrijfswereld, de justitie, de politieke sector of de academische sector (*directeurs*, *professoren*, *magistraten*, *experts*, *managers* enz.). Doordat deze beroepen nog steeds hoofdzakelijk door mannen worden uitgeoefend, draagt de mannelijke vorm bij tot het vergroten van de onzichtbaarheid van de vrouw. Daarom is het maatschappelijk gezien belangrijk om de aanwezigheid van vrouwen in het discours expliciet aan te geven.

4 De vervrouwelijking van namen van beroepen, titels, graad en functies

Op haar website bevestigt de Taalunie dat er geen stricte regels gelden inzake de vervrouwelijking van beroepsnamen (<https://taaladvies.net/vrouwelijke-beroepsnamen/>). Er wordt eerder gesuggereerd dat vrouwen en mensen die vrouwen aanspreken of -schrijven hun eigen voorkeur kunnen volgen.

Er zijn volgens de Taalunie vijf mogelijke situaties:

1. Er bestaat voor een beroepsnaam zowel een mannelijke vorm als een vrouwelijke vorm waarbij de mannelijke vorm uitsluitend naar mannen verwijst (*boer*, *groenteman*) en de vrouwelijke vorm uitsluitend naar vrouwen verwijst (*boerin*, *groentevrouw*). Deze categorie betreft vooral namen van oudere beroepen.
2. Er bestaat voor een beroepsnaam zowel een mannelijke vorm als een vrouwelijke vorm waarbij de mannelijke vorm generiek is (*redacteur*, *leraar*) en de vrouwelijke vorm exclusief is (*redactrice*, *lerares*).
3. Er bestaat voor een beroepsnaam enkel een mannelijke vorm die bij gebrek aan vrouwelijke equivalenten ook voor vrouwen wordt gebruikt: *minister*, *burgemeester*, *hoogleraar*, *dokter*.
4. De beroepsnaam heeft een gemeenslachtige vorm: *hoofd*, *deskundige*, *verpleegkundige*, *leerkracht*.
5. Er bestaat voor een beroepsnaam enkel een vrouwelijke vorm: *ouvreuse*, *vroedvrouw*.

Wie meer inclusieve vormen wil gebruiken, heeft volgens de Taalunie de keuze uit twee mogelijkheden. De eerste bestaat erin om op een systematische manier de vrouwelijke equivalenten van beroepsnamen te gebruiken (naar het voorbeeld van categorie 2), en desnoods om

nieuwe vrouwelijke vormen te creëren als ze niet bestaan (bijvoorbeeld *dokteres* of *professorin*). Een tweede inclusieve strategie is om te streven naar de verspreiding en veralgeming van gemeenschachtige beroepsnamen (naar het voorbeeld van categorie 4). Bijvoorbeeld kan het woord *vroedvrouw* vervangen worden het meer neutrale *verloskundige*.

Vervrouwelijken in de praktijk

→ De vorming van vrouwelijke persoonsnamen

Om vrouwelijke persoonsnamen te vormen wordt één van de volgende uitgangen toegevoegd aan een mannelijke persoonsnaam: *-e*, *-esse*, *-es*, *-euse*, *-in*, *-trice*, *-ster*, *-vrouw*. In sommige gevallen vervangt de vrouwelijke uitgang een mannelijke uitgang.

Uitgang: -e	
Mannelijke vorm	Vrouwelijke vorm
student	studente
agent	agente
sollicitant	sollicitante
diëtist	diëtiste
psycholoog	psychologe
leerling	leerlinge
therapeut	therapeute

Uitgang: -es	
Mannelijke vorm	Vrouwelijke vorm
eigenaar	eigenares
winnaar	winnares
leraar	lerares
baron	barones
zanger	zangeres
dichter	dichteres

Uitgang: -euse	
Mannelijke vorm	Vrouwelijke vorm
chauffeur	chauffeuse
controleur	controleuse
regisseur	regisseuse

Uitgang: -in	
Mannelijke vorm	Vrouwelijke vorm
baas	bazin
held	heldin
vorst	vorstin
boer	boerin

Uitgang: -es	
Mannelijke vorm	Vrouwelijke vorm
oprichter	oprichtster
wereldrecordhouder	wereldrecordhoudster
schrijver	schrijfster
projecteileider	projecteileidster
reiziger	reizigster
verzamelaar	verzamelaarster
wandelaar	wandelaarster
bewaarder	bewaartser
vaarder	vaarster
Antwerpenaar	Antwerpenaarster

Uitgang: -trice	
Mannelijke vorm	Vrouwelijke vorm
acteur	actrice
acteur	autrice
conducteur	conductrice
redacteur	redactrice
directeur	directrice
senator	senatrice

Uitgang: -vrouw	
Mannelijke vorm	Vrouwelijke vorm
sportman	sportvrouw
stuurman	stuurvrouw
zakenman	zakenvrouw
brandweerman	brandweervrouw
buurman	buurvrouw

De meest productieve uitgangen zijn *-e*, *-ster* en *-vrouw*. Dit zijn de uitgangen die doorgaans gebruikt kunnen worden om nieuwe vrouwelijke namen te vormen.

→ Gemeenslachtige substantieven

Substantieven waarvan de mannelijke en vrouwelijke vorm identiek zijn, worden gemeenslachtige substantieven genoemd. Het gaat om woorden zoals *gids*, *persoon*, *arts*, *getuige*. De onzijdige substantieven die naar mensen verwijzen, hebben vaak ook een gemeenslachtige werking (zie bijvoorbeeld *het hoofd*, *het individu*, *het model*, *het kind*).

Een productieve manier om gemeenslachtige substantieven te vormen bestaat erin om de uitgang *-e* toe te voegen aan een adjectief of een (on)voltooid deelwoord om naar mensen te verwijzen die het eigenschap bezitten dat door het adjectief of (on)voltooid deelwoord genoemd wordt. Voorbeelden zijn *zieke*, *verdachte*, *verantwoordelijke*, *leidinggevende*, *afgevaardigde*, *alleenstaande*, *gelovige*, *afgestudeerde*, *aangesprokene*, *ondervraagde*.

De uitgang *-kundige* wordt ook vaak gebruikt om gemeenslachtige namen van specialisten (of *deskundigen*) te vormen: *bedrijfskundige*, *filmkundige*, *computerkundige*, *gedragkundige*, *Nederlandkundige*, *taalkundige*, *planeetkundige*...

Meervoudsvorming is een alternatief procédé om gemeenslachtige substantieven te vormen zoals in *studenten*, *toeristen*, *kandidaten* of *sollicitanten*. Terwijl de vormen *kandidaat* en *kandidate* respectievelijk een mannelijke en een vrouwelijke referent aanduiden, kan de vorm *kandidaten* naar een groep mannelijke, vrouwelijke of gemengde referenten verwijzen.

Beroeps- en functienamen die uit het Engels zijn overgenomen, zijn eveneens gemeenslachtig: *manager*, *ceo*.

Het geslacht van gemeenslachtige woorden manifesteert zich in het gebruik van bezittelijke of persoonlijke voornaamwoorden die hiermee gepaard gaan.

Na de afdeling 12 jaar te hebben geleid, gaat het afdelingshoofd vandaag met pensioen. Hij kan terugblikken op een zeer rijke en bijzonder gevarieerde beroeps carrière.

De deskundige heeft haar conclusies gebaseerd op dossieranalyse en op gesprekken met de ouders.

VROUWELIJK

Ver kies wanneer mogelijk de vrouwelijke vorm van een persoonsnaam boven woordgroepen met het adjectief *vrouwelijk* (*ondernemster* vs. *vrouwelijke ondernemer*, *wetenschapster* vs. *vrouwelijke wetenschapper*, *autrice* vs. *vrouwelijke auteur*).

DURVEN!

Doordat sommige vrouwelijke namen nieuw of minder frequent zijn, kunnen ze soms vreemd overkomen als we ze voor de eerste keer uitspreken of opschrijven. Maar het is alleen door ze te gebruiken en te herhalen dat ze ingeburgerd kunnen raken in ons alledaags taalgebruik en uiteindelijk als 'normaal' kunnen worden ervaren.

5 Niet-discriminerende formuleringen

De woorden die wij gebruiken weerspiegelen onze perceptie van de wereld en de machtsverhoudingen die tussen verschillende sociale groepen kunnen bestaan. Ze kunnen stereotypen overbrengen en versterken. Woorden als *papadag*, of formuleringen als *het boodschappenmandje van de huisvrouw*, *zorgende moeder* of *hardwerkende vader* sluiten mannen en vrouwen in vooringenomen rollen in. Hun gebruik draagt bij tot de normalisering van deze rollen en de verwachtingen die erbij horen.

Teksten worden opgesteld vanuit een bepaald perspectief. Dit perspectief weerspiegelt meestal de opvattingen van sociaal dominante groepen, die vaak worden gezien als een norm die niet ter discussie wordt gesteld. Zo versterken uitdrukkingen zoals *vrouwelijke ondernemer* of *vrouwenvoetbal* de androcentrische norm.

In een samenleving die streeft naar meer gelijkheid tussen sociale groepen, is het belangrijk dat we ons bewust zijn van de machtskwesties die spelen in de taal die we gebruiken. Leren om op een meer inclusieve manier te communiceren betekent het vermogen ontwikkelen om discriminerend taalgebruik te herkennen en te vervangen door rechtvaardiger taalgebruik dat de diversiteit van onze samenleving weerspiegelt.

Genderneutraal

→ Denk goed na bij de keuze van adjectieven

Met adjectieven kennen we kenmerken toe aan individuen en groepen

die bepaalde sociale verwachtingen kunnen bevatten. Deze kunnen leiden tot ongewenste veralgemeningen en stereotypen versterken. Wie over *toegewijde*, *fulltime*, *zorgzame* of *(over)bezorgde moeders* spreekt, versterkt het idee dat vrouwen, in het bijzonder moeders, in de eerste plaats een verzorgende rol moeten vervullen binnen het huishouden.

Maar een adjectief gebruiken dat botst met het stereotiepe beeld, zoals in *werkende moeder* of *zorgende vader*, kan contraproductief werken en het stereotype juist versterken doordat een normafwijkende situatie in de verf zet.

Het gebruik van het adjectief *vrouwelijk* bij mannelijke of gemeeslachtige beroepsfuncties kan hetzelfde effect creëren en de androcentrische norm versterken. Verkies daarom de vrouwelijke vorm.

Liever niet...	Maar wel...
vrouwelijke bestuurder	bestuurster
vrouwelijke finalist	finaliste
vrouwelijke ondernemers	ondernemsters
vrouwelijke lezers	lezeressen
vrouwelijke politieagent	politieagente
vrouwelijke ontwerper	ontwerpster
vrouwelijke speler	speelster
vrouwelijke voorzitter	voorzitster
vrouwelijke minister	minister
vrouwelijke ceo	ceo

Geef de voorkeur aan zakelijke beschrijvingen. Ga na in hoeverre de extra informatie die door het adjectief gegeven wordt, belangrijk is in een bepaalde communicatiecontext. Een trucje om dit te verifiëren is om het adjectief te vervangen door een adjectief met de tegengestelde betekenis. We spreken meestal niet van *een mannelijke directeur*. Dat is het teken dat het adjectief *vrouwelijk* in deze context overbodig is.

→ Man

Vermijd het gebruik van het woord *man* in samenstellingen en uitdrukkingen.

Liever niet...	Maar wel...
als één man	eensgezind, unaniem
de gewone man	gewone mensen
mankracht	personeel, medewerkers
mannenwerk	zware taak, grote opdracht
de mailbox bemannen	de mailbox in het oog houden
op de man af	zonder omwegen
werkman	arbeider, arbeidsters

→ Genderexclusieve achtervoegsels

Sommige achtervoegsels verwijzen expliciet naar de gender van de referent. Dit is het geval van *-man* in *stuurman*, *zakenman*, *vakman*, *ombudsman*, *raadsman*, *brandweerman*. Deze woorden doen denken dat deze beroepen aan mannen worden voorbehouden. Om te laten zien dat vrouwen deze functies ook kunnen uitoefenen, kan het achtervoegsel *-man* vrouwelijk worden, zoals in *stuurvrouw*, *zakenvrouw*, *vakvrouw*, *ombudsvrouw*, *raadvrouw* of *brandweervrouw*.

Dezelfde redenering geldt voor het achtervoegsel *-vrouw* dat de norm is bij bepaalde beroepsnamen zoals *poetsvrouw*. Deze vormen zijn echter veel minder frequent dan de vormen met *-man*. Indien nodig kunnen ze vermannelijkt worden: *poetsman*.

Een genderneutraler alternatief is om het achtervoegsel *-mens* (of *-persoon*) te gebruiken: *stuurmens*, *zakenmens*, *vakmens*, *ombudsmens*, *raadsmens*, *brandweermens*, *poetsmens*. Dit biedt het voordeel om niet-binaire mensen ook in te sluiten in de mogelijke referenten.

Andere vormen van discriminatie

Stereotypen in taal beperken zich niet tot gender maar weerspiegelen andere sociale ongelijkheden tussen verschillende groepen, bijvoorbeeld tussen etnische minderheden en etnische meerderheid, tussen valide en mindervalide mensen. Een inclusievere communicatie heeft ook als doel om deze diversiteit te weerspiegelen.

In de publicatie *Het Gevoelig Lexicon* geeft de redactie van de krant *De Standaard* adviezen om in het taalgebruik rekening te houden de diversiteit die deze verschillende groepen vertegenwoordigen (https://m.standaard.be/cnt/dmf20211228_95575983):

- Reduceer mensen niet tot één eigenschap: *persoon met een beperking* i.p.v. *gehandicapte*, *persoon met een migratieachtergrond* i.p.v. *migrant*. Deze eigenschap is maar één van de vele eigenschappen die de entiteit van een persoon vormen.
- Vermijd vage groepstermen en wees zo concreet mogelijk (*persoon van Turkse origine* i.p.v. *allochtoon*, *rolstoelgebruiker* i.p.v. *persoon met een handicap*, *mijn Rwandese burens* ipv *mijn zwarte burens*).
- Als een bepaald divers kenmerk (genderidentiteit, seksuele voorkeur, afkomst, huidskleur ...) in de context informatief niet relevant is, vermeld het dan niet.
- Omschrijf 'de ander' zoals je zelf omschreven wil worden.

Verder lezen

De Standaard. *Het Gevoelig Lexicon*. "De Standaard probeert taal te gebruiken zonder uit te sluiten of te stigmatiseren". < https://m.standaard.be/cnt/dmf20211228_95575983 >

VRT Diversiteit. *Woordenlijst Inclusief Taalgebruik*. <<https://diversewoordenlijstvrt.wordpress.com>>

6 Teksten schrijven

Wie het generiek gebruik van mannelijke vormen wil vermijden, kan alternatieve formuleringen kiezen, zoals de vrouwelijke vorm systematisch naast de mannelijke schrijven en dus dubbele vormen gebruiken, gemeenslachtige of verzamelnamen verkieszen of voor volledige herformuleringen opteren.

Dubbele vormen

Generiek mannelijke vormen	Dubbele vormen
een loodgieter	een loodgieter of loodgietster
een informaticus	een informaticus of informatica
de redacteurs	de redactrices en redacteurs
beste vrienden	beste vriendinnen en vrienden

Tips en opmerkingen

- Varieer de volgorde zodat de mannelijke vorm niet systematisch als eerste vorm verschijnt.
- Het middenpunt (·) dat in het Frans soms wordt gebruikt (bijvoorbeeld *les étudiant-e-s*), is in het Nederlands helemaal niet gangbaar.
- Andere typografische technieken, zoals het gebruik van haakjes of streepjes, zoals in lezer(essen), *lezers/-essen* of *lera(a)r(s)* (*essen*) kunnen een negatief effect hebben op de leesbaarheid van de tekst.

Gemeenslachtige namen

Gemeenslachtige substantieven zijn substantieven waarvan de mannelijke en vrouwelijke vorm identiek zijn. Ze verwijzen naar genderneutrale referenten. De meeste meervoudsvormen vallen hier ook onder.

Generiek mannelijke vormen	Gemeenslachtige termen
verpleger (of verpleegster)	verpleegkundige
expert	deskundige
reiziger	reizende
ondernemer	ondernemende
student	studenten
toerist	toeristen

Verzamelnamen

Verzamelnamen zijn enkelvoudige substantieven die een “verzameling van soortgelijke entiteiten” noemen (bron: Van Dale).

Generiek mannelijke vormen	Veramelnaam
de directeur	de directie
de leraar	het onderwijzend personeel
de secretaresse	het secretariaat
de secretaresses	het administratief personeel
de redacteurs	de redactie
de administrateurs	de raad van bestuur
de kiezers	het electoraat
de Antwerpenaren	de Antwerpse bevolking
de klanten	het cliënteel
de politiemannen	de politie
de lezers	het lezerspubliek

Alternatieve formuleringen

Naast het gebruik van genderneutralere substantieven, kunnen ook andere procédés worden gebruikt om inclusiever te schrijven.

De voorbeelden die hieronder worden gegeven, zijn overgenomen uit de gids Inclusieve communicatie in het Secretariaat-generaal van de Raad van de Europese Unie (SGR).

- Gebruik vrouwelijke voornaamwoorden naast mannelijke voornaamwoorden

Een ambtenaar wordt automatisch op de laatste dag van de maand waarin hij de leeftijd van 66 jaar bereikt, op pensioen gesteld.	Een ambtenaar wordt automatisch op de laatste dag van de maand waarin hij of zij de leeftijd van 66 jaar bereikt, op pensioen gesteld.
---	---

- Gebruik de aanwijzende voornaamwoorden die of deze

Indien u niet als slachtoffer gekend was, moet u een schriftelijk verzoek sturen naar de rechter voor de bescherming van de maatschappij. Hij beslist dan of u een 'direct en legitiem belang' hebt bij de zaak.	Indien u niet als slachtoffer gekend was, moet u een schriftelijk verzoek sturen naar de rechter voor de bescherming van de maatschappij. Die beslist dan of u een 'direct en legitiem belang' hebt bij de zaak.
--	---

- Gebruik neutrale lidwoorden in plaats van gendergekleurde bezittelijke voornaamwoorden

De kandidaat dient zijn aanvraag in voor 18 juni	De kandidaat dient de aanvraag in voor 18 juni.
Een directeur moet zijn leerkrachten de kans geven zich bij te scholen	Een directeur moet de leerkrachten de kans geven zich bij te scholen

- Gebruik de meervoudsvorm

De kandidaat dient zijn aanvraag in voor 18 juni.	De kandidaten dienen hun aanvraag in voor 18 juni.
Een werknemer mag zich enkel kandidaat stellen indien hij ...	Werknemers mogen zich enkel kandidaat stellen indien zij ...
Een ambtenaar die deeltijds werkt, kan zijn aanvraag indien voor 18 juni.	Ambtenaren die deeltijds werken, kunnen hun aanvraag indien voor 18 juni.

- Gebruik de gebiedende wijs (indien passend in de context)

Dien de aanvraag uiterlijk op 18 juni in.

- Gebruik de tweede persoon ("jij", "u")

Je wordt verzocht het formulier in te vullen.

Wenst **u** voor een stage te solliciteren?

Stel **uw** vraag in een van de 24 officiële talen van de EU.

Als directeur moet **je jouw** leerkrachten de kans geven zich bij te scholen

Als afdelingshoofd ben **je** verantwoordelijk voor het realiseren van de productie voor de toegewezen afdeling.

- Gebruik een passieve constructie

De aanvraag moet ten laatste op 18 juni **ingediend worden**.

Leerkrachten moeten door de directeur de kans **gegeven worden** om zich bij te scholen.

Algemene adviezen

1. Zorg ervoor dat de oorspronkelijke betekenis niet vervormd wordt. Werkt het neutralere alternatief wel degelijk als een synoniem in deze specifieke context? Als ik bijvoorbeeld «de geneesheren die bij de operatie aanwezig waren» vervang door «het medische team dat bij de operatie aanwezig was», zeg ik dan hetzelfde? De omschrijving *medisch team* kan meer inhouden dan alleen *artsen*.
2. Het gebruik van gemeenslachtige en verzamelnamen neutraliseert de oppositie tussen mannen en vrouwen, maar maakt de aanwezigheid van vrouwen niet zichtbaarder. Als het echt de bedoeling is om de zichtbaarheid van vrouwen in teksten te vergroten, is het misschien beter om alternatieven te gebruiken die de aanwezigheid van vrouwen explicieter in de verf zetten.
3. Zorg ervoor dat de tekst niet abstracter of zwaarder wordt. Het gebruik van onpersoonlijke en passieve constructies, van gemeenslachtige en verzamelnamen kunnen de tekst stillistisch zwaarder maken en dus ook moeilijker te lezen. Verlies dus niet uit het oog wat u met de tekst beoogt en voor wie het bestemd is, voordat u de hierboven genoemde alternatieven gebruikt.

VOLLEDIGE VOORNAMEN

Voor een eerlijke verdeling van mannen en vrouwen, vergeet niet om altijd de volledige voornamen te geven, niet alleen de initialen. Dit kan bijdragen tot de grotere zichtbaarheid van vrouwen in teksten.

LATEN WE FEMINISEREN!

Als je een vrouw of meerdere vrouwen aanspreekt of -schrijft, gebruik dan altijd de vrouwelijke vorm van de naam (zie hoofdstuk 4).

GENDERNEUTRALE VOORNAAMWOORDEN

Om genderneutraler te zijn, pleiten sommige Vlaamse organisaties en taalgebruikers voor het gebruik van de neutrale voornaamwoordelijke varianten *die* (onderwerp), *hen* (object) en *hun* (bezittelijk voornaamwoord). Deze neutrale voornaamwoorden bieden het voordeel om naar referenten te verwijzen zonder hen in een geslachtshokje te stoppen.

Voorbeeld :

*Heb je Charlie gezien? Nee, **die** is met **hun** lief naar het strand vertrokken. Ik zag **hen** daarnet nog wandelen. (bron : jaja.be).*

WEES CONSEQUENT!

Welke techniek je ook gebruikt, je moet proberen om deze door de tekst heen op een systematische manier te gebruiken. In dit verband maakt taalwetenschapster Ingrid van Alphen de volgende observatie: “In de praktijk worden de eigen regels ook niet altijd consequent gevolgd. Dit leidt tot interessante combinaties, zoals deze zin uit de Nederlandse krant NRC Handelsblad: “De uitdaagster van Loekasjenko is géén politicus.” Of in de Volkskrant het gebruik van *oppositieleidster* in de kop en *oppositieleider* in het artikel, terwijl het over dezelfde persoon gaat.

(bron: https://onzetaal.nl/uploads/editor/OnzeTaal_okt2020_de_pous.pdf)

“OVERAL WAAR HIJ STAAT, KUN JE OOK ZIJ LEZEN”

Deze formule staat soms aan het begin van sommige documenten om aan te geven dat de tekst met een inclusieve bedoeling is geschreven. Dit is echter niet voldoende om een tekst inclusiever te maken. Het werkt als een excuus maar verandert niets aan de schrijf- of leeservaring. Door de dominante mannelijke vormen te blijven gebruiken, wordt de androcentrische norm alleen maar versterkt. Sommigen pleiten er daarom voor om af en toe de vrouwelijke of genderneutrale vormen te hanteren als standaardvormen. Dit kan zelfs met een waarschuwing zoals: “Om leesbaarheidsredenen kiezen we consequent voor het gebruik van vrouwelijke voornaamwoorden *zij/haar*. De tekst heeft echter betrekking op iedereen en wil op geen enkele wijze personen met een niet vrouwelijke genderidentiteit uitsluiten.” (bron: *Infofiches Genderinclusieve Communicatie*, Universiteit van Antwerpen).

Verder lezen

Inclusieve communicatie in het Secretariaat-generaal van de Raad (SGR) van de Europese Unie (2018). https://www.consilium.europa.eu/media/35435/nl_brochure-inclusive-communication-in-the-gsc.pdf

FOD Kanselarij van de Eerste Minister en FOD Personeel en Organisatie, “De genderdimensie in de federale communicatie integreren. Gids voor de federale communicatoren.”, Brussel, Jacky Leroy, 2013, 84 p.

Jaja.be, Dossier inclusief taalgebruik. <<https://jaja.be/nl/dossier-inclusief-taalgebruik/>>

Infofiches Genderinclusieve Communicatie. Universiteit Antwerpen. < <https://www.uantwerpen.be/nl/overuantwerpen/organisatie/missie-en-visie/diversiteit/thema-s/lgbtq/genderinclusieve-communicatie/>>

7 Welke teksten voor welk publiek?

«Een geslaagde (inclusieve) tekst, ongeacht zijn lengte, is een tekst waarin noch de vorm noch de inhoud de lezer kwetst door de aan- of afwezigheid van vrouwelijke vormen.» (Avoir bon genre, p. 19, [Onze vertaling])

Algemene schrijfadviezen

Vrouwen zichtbaarder maken in teksten vereist meer dan de systematische toevoeging van vrouwelijke vormen naast mannelijke vormen. In hoofdstuk 6 staat een lijst alternatieve procédés die op een gevarieerde manier gebruikt kunnen worden. Het is juist de verscheidenheid aan en de afwisseling van lexicale en syntactische procédés die teksten aangenaam en leesbaar maken.

Het is raadzaam om het gebruik van het éne of andere procédé oordeelkundig te overwegen, met bijzondere aandacht voor de volgende punten:

→ 1. Schrijf anders

Alle deskundigen op het gebied van inclusief schrijven zijn het er mee eens: inclusief schrijven begint met de manier waarop je je tekst ontwerpt. Het begint met inclusiever denken. Je moet niet denken dat je teksten op een traditionele manier kunt schrijven en ze erna gewoon kan omtoveren in een meer inclusieve versie waarin mannen en vrouwen op een meer egalitaire manier worden vertegenwoordigd. Je moet vanaf het begin anders denken en anders schrijven.

→ **2. Moet het generieke gebruik van het mannelijk geslacht absoluut worden vermeden?**

Om deze vraag te beantwoorden moeten we eerst bepalen in welke context de communicatie plaatsvindt: voor wie is de tekst bedoeld? Welke (taal)kennis wordt gedeeld door degene die de tekst schrijft en degene die de tekst leest? Welke essentiële informatie moet worden overgebracht? Wat is het niveau van leesvaardigheid van de doelgroep? Welke namen worden gebruikt? Welke associaties roepen ze op (cf. Hoofdstuk 3)?

Het streven naar meer inclusiviteit mag geen afbreuk doen aan de duidelijkheid, de leesbaarheid en de samenhang van de boodschap. Dan kan het immers leiden tot de uitsluiting van een deel van het leespubliek dat het moeilijk heeft met abstracte en minder toegankelijke teksten.

Vandaag de dag ondervinden veel mensen in België problemen met lezen, en dat geldt vooral voor de meest kwetsbare groepen, zoals mensen met een andere eerste taal, mensen met een vorm van dyslexie, mensen met een visuele beperking, mensen die slechts een beperkte opleiding genoten hebben enz. In deze context is de behoefte aan toegankelijke geschreven taal een essentiële integratiekwestie voor alle burgers. Heldere taal bevordert ook inclusie.

Hoewel ze een evenwichtigere verdeling van mannen en vrouwen in teksten beogen, liggen de redactionele alternatieven die in de vorige hoofdstukken beschreven worden, niet binnen het bereik van het grote publiek. Ze zijn eerder voorbehouden aan professionele schrijvers. Bij verkeerd gebruik dreigen ze de tekst abstracter en minder precies te maken, met synoniemen die niet noodzakelijk geschikt zijn in een bepaalde context.

Wat we ons moeten afvragen is: sluit de naam die ik in de mannelijke vorm gebruik werkelijk vrouwen uit in de context waarin het gebruikt wordt? En zo ja, wat is dan de meest geschikte manier om dit te voorkomen?

Specifieke schrijfadvies in functie van het type teksten

→ **Jobaanbiedingen**

Schrijf de functienaam in de mannelijke vorm, gevolgd door de toevoeging “M/V/X”. “X” verwijst naar mensen die zich niet identificeren als man of vrouw.

De afdeling zoekt een herbevoorrader (M/V/X).

Het gebruik van deze toevoeging in jobadvertenties wordt door de Raad van Europa aangemoedigd.

→ **Brieven en e-mails**

1. Spreek iemand die je niet kent niet direct aan met *Meneer* of *Mevrouw*; vermijd het gebruik van *Juffrouw*. Afhankelijk van de graad van formaliteit, kun je ook de vormen *Geachte* of *Beste* gebruiken.

2. Als je een vrouw aanspreekt of -schrijft, gebruik dan haar titel in de vrouwelijke vorm.

*Mevrouw de administratief directrice,
Mevrouw de sanctionerende ambtenares,*

3. Gebruik in de aanhef bij voorkeur gemeenslachtige substantieven als de geadresseerden zowel uit vrouwen als uit mannen bestaan.

*Beste studenten,
Beste collega's,*

4. Als er geen gemeenslachtig alternatief mogelijk is, gebruik dan de dubbele vorm.

Beste medewerkers, beste medewerksters,

5. Eenmaal het duidelijk is dat u zowel vrouwen als mannen aanspreekt, is het in de rest van de tekst waarschijnlijk niet noodzakelijk om dubbele vormen systematisch te gebruiken of om generieke mannelijke vormen te vermijden.

6. Als je iemand aanspreekt die zich als niet-binair identificeert, gebruik dan genderneutrale vormen zoals *Beste*.

→ **Juridische en administratieve teksten (aanbestedingen, bestek en voorwaarden enz.)**

In juridische en administratieve teksten verwijzen termen zoals *werkgever, opdrachtnemer, inschrijver* of *klant* naar rechtspersonen. Deze vormen vrouwelijke lijkt niet nodig.

8 Bronnen

- De Standaard. *Het Gevoelig Lexicon*. “De Standaard probeert taal te gebruiken zonder uit te sluiten of te stigmatiseren”. < https://m.standaard.be/cnt/dmf20211228_95575983 >
- VRT Diversiteit. *Woordenlijst Inclusief Taalgebruik*. < <https://diversewoordenlijstvrt.wordpress.com> >
- Inclusieve communicatie in het Secretariaat-generaal van de Raad (SGR) van de Europese Unie (2018). https://www.consilium.europa.eu/media/35435/nl_brochure-inclusive-communication-in-the-gsc.pdf
- Diversiteitspraktijk.be (<https://www.diversiteitspraktijk.be>)
- Communicatie. Heerlijk helder. <https://overheid.vlaanderen.be/communicatie/heerlijk-helder>
- Taalunie, “Vrouwelijke beroepsnamen”, <http://taaladvies.net>
- FOD Kanselarij van de Eerste Minister en FOD Personeel en Organisatie, “De genderdimensie in de federale communicatie integreren. Gids voor de federale communicatoren.”, Brussel, Jacky Leroy, 2013, 84 p.
- Gemeente Amsterdam. Afdeling Diversiteit, Onderwijs Jeugd en Zorg (2017). *Regenboog Taaltips. Handreiking voor respectvolle en inclusieve communicatie*. https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2020-07/regenboogtaaltips_03.pdf
- Vanmassenhove, Eva. (2022). Gender en Taal: Genderaanduidingen en genderneutraal taalgebruik. Lezing Universiteit de Liège.

- Jaja.be, *Dossier inclusief taalgebruik*.
< <https://jaja.be/nl/dossier-inclusief-taalgebruik/> >
- Infofiches Genderinclusieve Communicatie. Universiteit Antwerpen. < <https://www.uantwerpen.be/nl/overuantwerpen/organisatie/missie-en-visie/diversiteit/thema-s/lgbtq/genderinclusieve-communicatie/> >
- Woordenlijst çavaria. < <https://cavaria.be/woordenlijst> >
- De incomplete stijlguide van WOMEN Inc.
<https://www.womeninc.nl/actueel/de-incomplete-stijlguide-van-women-inc>
- WOMEN Inc. (2019). De incomplete stijlguide van WOMEN Inc.s
- Polak, Sara (2018). Waarom ik (v) geen wetenschapster maar wetenschapper ben. <https://overdemuur.org/waarom-ik-v-geen-wetenschapster-maar-wetenschapper-ben/>

